

**gemeenschappelijk
urgentie
program**

DOCUMENTATIECENTRUM
NEDERLANDSE POLITIEKE
PARTIJEN

1971 - 1975

CHRISTELIJK - HISTORISCHE UNIE

KATHOLIEKE VOLKSPARTIJ

ANTI - REVOLUTIONAIRE PARTIJ

I. UITGANGSPUNT EN PERSPECTIEF

1. Op velerlei gebied zijn er ontzaglijke ontwikkelingen aan de gang. Wetenschap en technologie bieden onvermoede mogelijkheden voor meer welvaart en welzijn. Zij leveren tegelijkertijd in toenemende mate risico's op, zij kunnen een bedreiging vormen voor een harmonieuze en vreedzame samenleving. De uitdaging van de jaren '70 is, de ontwikkelingen in goede banen te leiden met een eigen visie op mens en samenleving als uitgangspunt. Dat is het bewaren van Gods schepping voor vernietiging en het voorkomen, dat de mens een speelbal wordt van economische of politieke macht, een willoos voorwerp van wetenschap en techniek. Zijn bestemming is immers het dragen van eigen verantwoordelijkheid als mens en medemens, die naar het beeld van God geschapen is.
2. De drie samenwerkende partijen staan - zoals neergelegd in het hoofdstuk „Principiële uitgangspunten" van het „Interim-rapport van de Groep van achttien" (1968) - een politiek voor die geïnspireerd wordt door het evangelie. Daarin ligt een hoopvol perspectief voor mens en samenleving vanuit de opdracht tot naastenliefde en wederzijdse saamhorigheid. Zij willen streven naar een maatschappij waarin de bijbelse gerechtigheid meer gestalte krijgt, het welzijn van allen wordt gediend en de mens zijn vrijheid en verantwoordelijkheid kan beleven. In deze zin moet de samenleving worden vernieuwd en meer menswaardig gemaakt.
3. Inspraak en medezeggenschap van alle betrokken groepen is daarvoor onmisbaar. Verdere democratisering in het proces van politieke besluitvorming, binnen het bedrijfsleven en in het onderwijs is dan ook gewenst. Tot behoud van de persoonlijke vrijheid en verantwoordelijkheid van alle mensen dient de overheid de openbare orde te handhaven en de veiligheid van haar onderdanen te waarborgen.
4. Het gehele overheidsbeleid zal het karakter moeten dragen van een welzijnsbeleid waarin economische groei, de verdeling van de

welvaart, bevordering van de milieuhygiëne, wetenschappelijke kennis en technische vooruitgang dienstbaar zijn gemaakt aan het welzijn van alle mensen.

5. Het buitenlands beleid dient het karakter te dragen van een vredesbeleid, gericht op de rechtvaardige samenleving van alle volkeren.
6. Ten aanzien van de financiering (overheidsuitgaven en sociale voorzieningen) hebben in de komende kabinetsperiode voorrang:
 - **uitbreiding van de woningbouw en krotopruiming** (VI, 5 t/m 8);
 - **bejaardenbeleid** (V) (waaronder optrekking van de AOW tot het netto-minimumloon) en het beleid ten aanzien van **gehandicapten** (X, 1);
 - opvoering van de **ontwikkelingshulp** (XIII, 3);
 - het beleid ten aanzien van **kleine zelfstandigen** in landbouw en middenstand (IX) (waaronder uitbreiding van de WAO - Wet op de Arbeidsongeschiktheid - tot een volksverzekering);
 - **onderwijs** (herziening van het **basisonderwijs**) (III, 1);
 - maatregelen ten behoeve van de **werkende jongeren** (III, 3);
 - het **regionale beleid** (VII, 1);
 - bevordering van de **milieuhygiëne** (II, 1);
 - bijstelling van de **defensie-uitgaven** op basis van onze internationale verplichtingen (XIII, 5, e);
 - totstandkoming van een **nationaal sportbeleid** (IV, 2).
7. De drie samenwerkende partijen hebben getracht op de wezenlijke politieke vragen van deze tijd een antwoord te geven. Het is een antwoord waaraan zij zich alle drie gebonden achten en dat ook als inbreng moet gelden voor een komend kabinetsprogram.

II. **LICHAMELIJKE EN GEESTELIJKE VOLKSGEZONDHEID – MILIEUBEHEER**

Een van de belangrijkste aspecten van het welzijnsbeleid is de zorg voor de geestelijke en lichamelijke gezondheid. Hierbij zal de komende jaren de nadruk moeten vallen op de zorg voor een gezonde woon-, werk- en leefomgeving (milieubeheer), de preventie en de geestelijke volksgezondheid.

1. **Milieubeheer**

De toenemende bedreiging van de menselijke gezondheid en de

verstoring van het biologisch evenwicht in onze omgeving door de toenemende vervuiling van lucht, water en bodem zal een halt moeten worden toegevoerd. Onderzoek is gewenst naar de factoren die een bedreiging kunnen inhouden van het lichamelijk en geestelijk welzijn. Naast uitvoeringsbesluiten op het gebied van de water- en luchtverontreiniging dienen er op korte termijn wetten te komen tegen bodemverontreiniging, geluids- en trillingshinder. Ook het stelsel der belastingheffing kan hiertoe worden ingeschakeld. Als uitgangspunt moet gelden, dat de „verontreiniger betaalt”. De middellange-termijn-planning, zowel in nationaal als in EEG-verband, zal mede op de milieubeheersing in de lid-staten betrekking moeten hebben.

2. **Gezondheidsbescherming**

Bij de volksgezondheid zal de nadruk moeten vallen op het voorkomen van ziekten. Niet alleen tegen de bedreiging vanuit het milieu moet de gezondheid worden beschermd, ook op het gebied van de vroegtijdige opsporing van ziekten die voor genezing vatbaar zijn, zal grotere activiteit moeten worden ontwikkeld. Dat geldt zeker voor de sterk toenemende welvaartsziekten, zoals hart- en vaatziekten en kanker. Systematische gezondheidsvoorlichting, met name bij het onderwijs, is een belangrijk element van gezondheidsbescherming.

3. **Geestelijke volksgezondheid**

Ook in deze tijd zullen normen en waarden moeten gelden. Deze zullen steeds aan het evangelie moeten worden getoetst, in het licht van de ontwikkelingen op het maatschappelijk terrein.

Uitgangspunten moeten zijn:

- eerbied voor het menselijk leven;
- eerbied voor het huwelijk;
- respect voor de menselijke waardigheid.

De laatste jaren hebben zich grote wijzigingen voorgedaan in de algemene opvatting over pornografie, homofilie, seksuele en huwelijksmoraal. Wij vinden het juist, dat de homofiel als medemens wordt gerespecteerd. Dat seksuele voorlichting en opvoeding en het gebruik van anti-conceptionele middelen als normaal zijn aanvaard, is juist te achten.

Abortus provocatus

In de eerste plaats zal grote aandacht moeten worden besteed aan het voorkomen van abortus provocatus. Daarvoor zijn van belang:

- uitbreiding van sexuele voorlichting;
- bevordering van het beschikbaar komen van nog betere methoden en middelen voor anti-conceptie.

Abortus provocatus blijft in beginsel alleen aanvaardbaar, wanneer naar medisch-sociale indicatie het lichamelijk en geestelijk welzijn van de vrouw ernstig wordt bedreigd.

Er zullen voldoende voorzieningen moeten komen om de vrouw te helpen en te begeleiden voor én na de beslissing inzake het al of niet uitvoeren van abortus. Wij bepleiten een vereenvoudiging van de adoptie.

Pornografie

Terwijl een grotere vrijmoedigheid in kunst en literatuur ten aanzien van de sexualiteit op zich aanvaardbaar is, dient onmenselijke en sadistische pornografie in de verbodssfeer te blijven.

De overheid moet voorts optreden tegen het nadrukkelijk opdringen van pornografie.

Drugs

Aangezien het gebruik van verdovende en stimulerende middelen de laatste jaren sterk is toegenomen - hetgeen ons met zorg vervult -, pleiten wij voor:

- meer wetenschappelijk onderzoek omtrent het drug-gebruik, zowel naar de oorzaken van het gebruik als naar de mogelijkheid of ónmogelijkheid om ook ten behoeve van het beleid tot een indeling van „hard” en „soft” drugs te geraken;
- voorlichting over de gevolgen van het drug-gebruik en deskundige begeleiding van jongeren in het kader van het totale jeugdbeleid;
- benadering van verslaafden als patiënten; uitbreiding van hulp- en adviescentra, behandeling in gespecialiseerde klinieken;
- in afwachting van de resultaten van bovengenoemd onderzoek, het beleid niet te richten op bestraffing van de gebruiker, maar op bestraffing van de handelaren en op het bemoeilijken van de verkrijgbaarheid van drugs langs onwettige weg.

III. ONDERWIJS EN WETENSCHAPPEN

Het onderwijs moet zich richten op de vorming van jongeren en ouderen tot het dragen van een eigen verantwoordelijkheid in de samenleving van morgen. Daarbij dient de vrijheid van het onderwijs onverkort te worden gehandhaafd. Dit houdt in, dat ook in financieel opzicht bijzonder en openbaar onderwijs gelijke rechten bezitten. Voorts zal het beleid gericht moeten zijn op de verdere democratisering van het onderwijs. Dit betekent, dat er meer mogelijkheden moeten komen voor inspraak van leerlingen in het onderwijs en dat bevorderd moet worden, dat meer kinderen uit de lagere inkomensklassen tertiair onderwijs kunnen gaan volgen.

Ter verkenning van de plaats en taak van het onderwijs in de maatschappij van morgen is een sociaal-cultureel planbureau noodzakelijk.

Mede tegen deze achtergrond bepleiten wij het volgende:

1. Opzet en inhoud van kleuter- en basisonderwijs dienen ingrijpend te worden herzien. Mede ter bevordering van de democratisering dienen de leerlingenschalen verder te worden verlaagd.
2. Het is gewenst, dat de „beslissende” schoolkeuze wordt verplaatst van de 12- naar de 15-jarige leeftijd.
3. De situatie van de werkende jongeren dient gelijkwaardig te worden aan die van leeftijdgenoten die voortgezet onderwijs volgen. Daartoe dient geleidelijk een partiële leer- en vormingsplicht te worden ingevoerd voor deze jongeren van resp. 15, 16 en 17 jaar.
4. Het hoger beroepsonderwijs en het wetenschappelijk onderwijs moeten zoveel mogelijk op elkaar worden afgestemd.
5. De universitaire opleidingen moeten worden gesplitst in een eerste korte fase die de wetenschappelijke voorbereiding is voor een maatschappelijk beroep, en een tweede die vormt tot zelfstandig wetenschappelijk onderzoeker.
6. Geleidelijk moet ter dekking van de kosten van levensonderhoud en als verantwoorde bijdrage in de onderwijskosten een stelsel van rentedragende studieleningen voor studerende boven de 18 jaar tot stand komen.
7. Het wetenschappelijk onderzoek zal op basis van nationale en internationale coördinatie moeten worden gestimuleerd. Een

afzonderlijke bewindsman zal hiermee moeten worden belast.

IV. SPORT - RECREATIE - CULTUUR - JEUGD- EN JONGERENWERK

Een welzijnsbeleid vindt mede zijn uitdrukking in het scheppen van optimale kansen voor de vorming en creatieve ontwikkeling, voor sport en recreatie voor allen, alsmede in een aanhoudende zorg voor de diverse groepen maatschappelijk zwakken.

1. Voor het goed functioneren van het beleid op deze terreinen is het totstandkomen van raamwetten noodzakelijk die onder meer:
 - objectieve normen voor de subsidiëring aangeven, onder eerbiediging van het bestaansrecht van de daarbij betrokken instellingen of organisaties;
 - mogelijkheden openen voor overheidssteun aan activiteiten en organisaties die door niet-beroepskrachten worden uitgevoerd dan wel geleid;
 - het overleg tussen particuliere instellingen en overheid regelen en de samenwerking tussen de verschillende organisaties stimuleren;
 - inspraak geven aan degenen op wie het beleid betrekking heeft (bejaarden in bejaardenwerk, jongeren in jeugdwerk enz.);
 - ruimte bieden voor experimenten.
2. De overheid zal, gelet op de toenemende vrije tijd, samen met de particuliere organisaties een tien jarenplan voor de sport en de recreatie moeten opstellen, met een financieel schema. Coördinatie van het beleid ten aanzien van sport en recreatie zal onder verantwoordelijkheid van één departement moeten geschieden.

Hoofdpunten zijn:

- subsidiëring van overkoepelende en landelijke sportorganisaties via een raamwet (zie punt 1); daarbij stimulering van uitbreiding en verbetering van de kaderopleiding;
- verdere opzet van het wetenschappelijk onderzoek voor sport en lichamelijke vorming;
- het tien jarenplan moet voorzien in de ontsluiting van grote recreatiegebieden, aanleg van sportvelden, zwembaden en andere

sportaccommodaties, realisering van meer mogelijkheden voor dagrecreatie en recreatieve sportbeoefening in de sterk verstedelijkte gebieden. Hiertoe behoort ook de ontwikkeling van het „groene hart” in de Randstad Holland.

3. De kunstenaars zullen meer moeten worden ingeschakeld bij de inrichting van het woon-, werk- en leefklimaat van de bevolking.
4. Het vormingswerk (buiten schoolverband) zal moeten worden uitgebreid in de richting van de permanente vorming (education permanente).

Hierbij is intensieve samenwerking tussen vormingsinstituten, jeugdwerk en onderwijsinstellingen met radio en televisie noodzakelijk. In het kader van de permanente vorming is gewenst:

- uitbreiding van her- en bijscholing, met name ook voor meisjes en gehuwde vrouwen;
 - uitbouwen van het schriftelijk onderwijs en het avond- en vakantie-onderwijs;
 - uitbreiding van het werk van vormingscentra en volkshogescholen;
 - bevordering van de toepassing van audiovisuele hulpmiddelen en het inschakelen van radio en televisie bij voortgezet en wetenschappelijk onderwijs (open universiteiten).
5. Wat de jonge generatie betreft, zal uitbreiding moeten worden gegeven aan het open jeugdwerk en aan het tot stand komen van jongeren-trefcentra en adviescentra. Jongeren dienen inspraak en medezeggenschap te hebben bij het jeugdbeleid op plaatselijk en landelijk vlak.
 6. De overheid dient een gezonde verscheidenheid in de publiciteitsmedia te bevorderen aan de hand van criteria, opgesteld in overleg met alle betrokkenen.

V. BEJAARDEN

Bejaarden verdienen bijzondere aandacht. Ter aanvulling van de voorzieningen voor de gehele bevolking zullen in het kader van een gecoördineerd beleid bevorderd moeten worden:

- een eerste aanzet voor een meer definitieve oplossing van het

pensioenvraagstuk, waartoe de AOW-uitkering geleidelijk tot het peil van het netto-minimumloon dient te worden opgetrokken (zie X, 1); hierbij kan ook aan een flexibele pensioneringsleeftijd worden gedacht; voorbereiding op de pensioenleeftijd;

- huisvesting van bejaarden bij voorkeur in bejaardenwoningen en service-flats;
- uitbreiding van de maatschappelijke dienstverlening, de gezondheidszorg en het cultureel werk voor de bejaarden.

VI. RUIMTELIJKE ORDENING, VERKEER, VERVOER EN VOLKSHUISVESTING

1. De overheid zal met kracht een goede spreiding van de bevolking en de werkgelegenheid moeten bevorderen.
Hiervoor is nodig:
 - de versnelde vestiging van industrieën, dienstverlenende bedrijven en overheidsdiensten buiten de Randstad Holland;
 - een verdere verbetering van de infrastructuur in de minder dicht bevolkte gebieden en van hun verkeersverbindingen met de Randstad;
 - een ruimtelijke reconstructie van de Randstad Holland met behoud van het zgn. „groene hart”.
2. In een nationaal zeehavenbeleid dient de overheid een evenwichtige verdere ontwikkeling van de grote zeehavens te stimuleren. Het accent zal de komende jaren moeten liggen op het Scheldebekken en op het Noorden van het land (Eemshaven).
3. Mede ter ontlasting van de wegen en de steden is een krachtige bevordering van het openbaar vervoer gewenst.
4. De verkeersveiligheid vraagt grote aandacht. De overheid dient de veiligheid te stimuleren door het verplicht stellen van periodieke keuring van motorvoertuigen, wettelijke regeling van het rijkschoolwezen en intensivering van het verkeersonderwijs.
5. In het volkshuisvestingsbeleid dient voorop te staan de zorg voor kwalitatief goede en betaalbare huisvesting van de lagere inkomensgroepen, gehandicapten, bejaarden, krotbewoners, alleenstaanden, buitenlandse werknemers en hun gezinnen.

Het woningbouwprogramma dient geleidelijk te worden uitgebreid, te weten met omstreeks 3.000 woningen per jaar. Daartoe dient ter voorziening met voldoende financieringsmiddelen de noodzakelijke directe en indirecte steun van overheidswege te worden geboden.

6. Gemeentebesturen en woningbouwcorporaties dienen hun beleid krachtig te richten op de doorstroming, zodat er woningen beschikbaar komen voor de minder draagkrachtigen. De gemeenten moeten de bevoegdheid krijgen goedkope woningen bij voorrang aan hen toe te wijzen.
7. Bij het huurbeleid dient het streven gericht te zijn op het bereiken van kostprijshuren, o.m. door voortzetting van het liberalisatiebeleid, versnelde huurharmonisatie en uitvoering van de wettelijk vastgelegde huuraanpassing. Aan degenen voor wie de huur tijdelijk of blijvend te hoog is, dienen individuele huursubsidies te worden verleend.
8. Ten behoeve van stadsvernieuwing, krotopruiming en woningverbetering dienen de wettelijke mogelijkheden van de gemeenten te worden verruimd en subsidies opnieuw te worden bezien. Ook is een betere coördinatie bij de toepassing van de onderscheiden subsidieregelingen vereist.

Procedures zowel ter verdeling van subsidies als ter vaststelling van ruimtelijke plannen dienen te worden vereenvoudigd en bekort zonder tekort te doen aan de noodzakelijke inspraak van de bevolking.

VII. HET ALGEMEEN-ECONOMISCH BELEID

Het economisch beleid zal tot leidraad moeten hebben: het dienstbaar maken van economische ontwikkelingen en structuren aan het reële welzijn van alle mensen.

Om zo'n economisch beleid werkelijk te doen slagen is een effectief Europees economisch beleid onmisbaar. De lid-staten van de EEG zullen moeten komen tot een verdergaande coördinatie van hun beleidsinstrumenten en hun nationaal beleid moeten inpassen in de Europese planning op middellange termijn.

Daarnaast is ook op het nationale vlak de verdere vormgeving van een **economisch structuurbeleid** noodzakelijk. Hierbij moeten vooropstaan:

- de zorg voor voldoende werkgelegenheid en economische groei in de toekomst, ook in kwalitatieve zin;
- de inpassing van onze economische bedrijvigheid in een welzijnsbeleid.

1. De **zorg voor voldoende werkgelegenheid en economische groei** in de toekomst vereist een sociaal-economische programmering op middellange termijn, waarbij - met inschakeling van het bedrijfsleven -:

- systematisch de bestaande of toekomstige zwakke punten in de bedrijfstakken worden opgespoord;
- de kwaliteit van de voortbrenging en van de werkgelegenheidsstructuur wordt verbeterd;
- de regionale ontwikkelingskansen worden uitgebuit.

Elementen van deze programmering dienen te zijn:

- a. het stimuleren van het samenwerken en het eventueel samenvoegen van Nederlandse bedrijven waar dit een efficiënte bedrijfsopzet kan bevorderen;
- b. een humaan arbeidsmarktbeleid, met inbegrip van maatregelen ter verlichting van de omscholings- en overschakelingsproblemen; daarbij zal ten aanzien van de buitenlandse werknemers een beleid moeten worden gevoerd dat mede is gericht op de bevordering van de economische ontwikkeling van hun land van herkomst;
- c. een sectorbeleid, ook voor middenstand en landbouw, waarbij rekening wordt gehouden met het eigen karakter van de diverse sectoren;
- d. het consequent inzetten van beleidsinstrumenten ter vergroting van regionale ontwikkelingskansen, ook in tijden van conjunctureel herstel; in dit kader is wenselijk:
 - het differentiëren van de premiereregelingen, o.a. naar het type bedrijfstak;
 - het stimuleren van economische schaalvergroting in de regio, o.a. door overheidssteun voor regionale industrietakken;
- e. stimulering van en tijdelijke steun aan die bedrijfstakken van voldoende regionale of nationale betekenis, die na structuurverbetering weer tot rentabiliteitsherstel kunnen komen;
- f. bescherming van bedrijfstakken tegen buitenlandse concurrentievervalsingen;
- g. de bereidheid tot overheidsdeelneming waar deze kan bijdragen

- om wezenlijke knelpunten - b.v. van regionale aard - op te lossen.
2. De **inpassing van de economische bedrijvigheid in het kader van het welzijnsbeleid** is nodig, omdat niet elke verhoging van produktie en consumptie voor ons **welzijn** bevorderlijk is. Alleen die economische groei achten wij wenselijk, waarbij:
- de verontreiniging van ons leefmilieu binnen verantwoorde grenzen wordt gehouden, en
 - de economische macht voldoende gespreid is en verantwoord wordt gebruikt met inachtneming van de belangen van werknemers en consumenten.

Tegen deze achtergrond zal moeten worden aangestuurd op:

- a. een wettelijke regeling, zo mogelijk op Europees niveau, ten aanzien van de totstandkoming van **fusies** en andere machtsconcentraties, mede op basis van de opgedane ervaringen met de SER-fusiecode inclusief een meldingsplicht bij de overheid, die het recht dient te hebben kennelijk schadelijke fusies nietig te verklaren;
- b. wettelijke maatregelen ter bescherming van de consument tegen opdringerige reclame en agressieve verkoopmethoden; zonder de waardevolle informatieve functie van de reclame te miskennen, staan wij een beleid voor, gericht tegen een verdergaande vercommercialisering van onze levensstijl, waartoe:
 - het werk van de consumentenorganisaties dient te worden gestimuleerd, en
 - een zekere afremming van een excessieve toeneming van reclameuitgaven dient te worden bevorderd;
- c. het tot stand brengen van een betere arbeidsverdeling over de wereld als geheel; hiertoe dient een beleid te worden ontwikkeld, gericht op heroriëntatie van de Westeuropese industriële bedrijvigheid, waarbij de nadelige gevolgen door vroegtijdige programmering dienen te worden beperkt.

VIII. DEMOCRATISERING VAN DE ONDERNEMING

De zorg voor voldoende inspraak van de werknemers in het gehele ondernemingsgebeuren dient een blijvend element van het overheids-

beleid te zijn. Daarom bepleiten wij:

1. een verruiming van de bevoegdheden van ondernemingsraden, mede door bevordering van experimenten op dit vlak; beslissingen die voor de werknemers van vitale betekenis zijn - zoals overplaatsing van het bedrijf, invoering van nieuwe produktiemethoden, fusie en beëindiging van het bedrijf, massaal ontslag -, mogen niet worden genomen dan na raadpleging van de ondernemingsraad;
2. instelling van een klachtrecht binnen de onderneming voor individuele werknemers; beroepsrecht tegen kennelijk onredelijke beslissingen van de leiding;
3. een wettelijke regeling - na advisering door de SER - van medezeggenschapsstructuren ook in de daarvoor in aanmerking komende minder grote en besloten ondernemingen;
4. in de wettelijk verplichte jaarverslagen dient mede te worden gerapporteerd over hetgeen ter verwezenlijking van de democratisering is verricht;
5. ten slotte zal de overheid de scholing en vorming van de gekozen leden van ondernemingsraden krachtig dienen te stimuleren;
6. bevordering van inspraak van werknemers in een komend Europees vennootschapsrecht.

IX. ZELFSTANDIGENBELEID

Het beleid ten aanzien van de vele kleine zelfstandigen, met name in de sectoren landbouw en middenstand, zal in de komende periode verder moeten worden uitgebouwd. Velen in deze beide sectoren moeten leven van een inkomen dat lager ligt dan het wettelijk minimumloon, en kunnen hun ondernemersfunctie nauwelijks meer op verantwoorde wijze uitoefenen. Daarom bepleiten wij in aanvulling op de maatregelen van algemeen economisch beleid:

- omscholingsfaciliteiten en verantwoorde beëindigingsuitkeringen voor resp. jongere en oudere kleine zelfstandigen;
- een consequent beleid ter bevordering van een betere economische **structuur** van de in stand te houden bedrijven, waarbij ook moet worden gelet op de noodzakelijke schaalvergroting; de „ontwikkelingskant” van de bestaande ontwikkelings- en sane-

- ringsfondsen zal meer dan tot nu toe uit de verf moeten komen;
- een verlichting van de financieringsproblemen voor kleinere bedrijven (o.a. door het tot stand brengen van een belastingvrije reserve en door verruiming van de mogelijkheid tot aantrekken van kapitaal);
- een aanpassing van het sociale beleid aan hun noden, zoals door de uitbouw van de Wet op de Arbeidsongeschiktheid tot een volksverzekering;
- een ruimtelijk-ordeningsbeleid dat mede is gericht op voldoende ontwikkelingskansen voor middenstand en landbouw;
- een geïntegreerd Europees landbouwbeleid dat gericht is op de noodzakelijke structuurverbetering van de landbouw en daartoe - in nauwe onderlinge samenhang - omvat:
 - een modern en onderling gecoördineerd structuurbeleid,
 - een krachtig mededingingsbeleid,
 - een verantwoord prijsbeleid.

X. SOCIALE ZEKERHEID EN DIENSTVERLENING

1. Op het terrein van de sociale zekerheid hebben voorrang:
 - de uitbreiding van de Wet op de Arbeidsongeschiktheid tot een volksverzekering, met een bodemvoorziening voor de zelfstandigen;

in dit kader moet tevens het probleem van de oudere ongehuwde vrouwen en de „oud-invaliden” een betere oplossing krijgen;
 - een eerste aanzet voor een meer definitieve oplossing van het pensioenvraagstuk op basis van een pensioenwet; de AOW- en AWW-uitkeringen dienen geleidelijk tot het peil van het netto-minimumloon te worden opgetrokken; het uiteindelijke doel is: een welvaartsvast pensioen van 70 pct. van het laatst genoten inkomen voor iedereen;
 - het verstrekkingenpakket van de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten dient te worden uitgebreid.
2. Ter beperking van de aanmerkelijke stijging van de totale en gemiddelde premiedruk staan wij voor:
 - een verdergaande afstemming van premiegrenzen en premie-

- hoogte op de solidariteitsgedachte;
 - gerichte sociale maatregelen uit de algemene middelen indien tot een verhoging van het laagste tarief van de omzetbelasting wordt besloten;
 - verschuivingen met name binnen de premielast ten behoeve van nieuwe sociale voorzieningen (o.a. bevrozing en/of beëindiging van de kinderbijslag voor het eerste kind, mits de daarbij behorende compensaties voor de minst draagkrachtigen worden geboden);
 - een verdergaande controle op het misbruik van sociale verzekeringen;
 - doorlichting van de oorzaken van het toenemende arbeidsverzuim.
3. Een wettelijk jongerenstatuut voor de 14- tot 18-jarigen in het bedrijfsleven dient tot stand te worden gebracht.
 4. De maatschappelijke dienstverlening ten behoeve van de buitenlandse werknemers zal moeten worden uitgebreid. Dit geldt ook voor het werk ten bate van lichamelijk en geestelijk gehandicapten, alsmede van onvolledige gezinnen.

XI. INKOMENS- EN VERMOGENSVERHOUDINGEN

De inkomens- en vermogensverhoudingen in ons land zijn ook thans nog vatbaar voor ernstige kritiek. Het gehele overheidsbeleid zal in de komende kabinetsperiode dan ook mede gericht moeten zijn op het verkrijgen van meer rechtvaardige inkomens- en vermogensverhoudingen. Met name geldt dit voor het beleid ten aanzien van:

- het onderwijs,
- de arbeidsmarkt,
- de sociale zekerheid,
- de belastingen en uitgaven,
- onze economische groei.

Meer in het bijzonder staan wij voor:

1. Het opstuwen van de inkomens- en vermogensverwerving door de lagere-inkomensgroepen van werknemers en zelfstandigen. In het algemeen zijn daarvoor nodig:

- een verdere democratisering van onderwijs en vorming;
- een bezitsvormingsbeleid waarbij vermogensaanwasdeling krachtig wordt gestimuleerd en winstdelingsregelingen, spaarloon en eigen-woningbezit worden bevorderd. Mocht blijken, dat dit beleid onvoldoende vruchten zou afwerpen, dan dienen wettelijke regelingen met een meer verplichtend karakter te worden overwogen.

Afzonderlijke maatregelen zullen daarnaast nodig zijn voor de grote groep van kleine zelfstandigen in landbouw en middenstand.

2. De vormgeving van een daadwerkelijk inkomensbeleid. Tot de instrumenten daarvan behoren:
 - a. een prijsbeleid dat rekening houdt met verschillen in produktiviteitsontwikkeling en misbruik van economische machtsposities tegengaat;
 - b. een loonbeleid gericht op een sociaal verantwoord minimumloon, het tegengaan van excessieve inflatiebevorderende loonstijgingen en het stimuleren van bepaalde vormen van niet-procentuele loonsverhogingen;
 - c. een sociaal-verzekeringsbeleid waarbij in premiehoogte en premiegrenzen de solidariteitsgedachte meer reliëf gegeven wordt;
 - d. een belastingbeleid gericht tegen ongerechtvaardigde verrijking en ten bate van een betere vermogensspreiding.

In dit verband bepleiten wij: verhoging van de successierechten in de zijlinie, met optrekking van de belastingvrije voet in de rechte linie; gehele of gedeeltelijke vervanging van de vermogensbelasting door een belasting van ten minste 20 pct. op gerealiseerde vermogenswinsten, met de daarbij behorende aanpassing van de inkomstenbelasting.

XII. BESTUURLIJKE VERNIEUWING EN DEMOCRATISERING

1. De schaalvergroting in onze dynamische samenleving vereist, dat de bestaande bestuursvormen, zo nodig ingrijpend, worden herzien en afgestemd op nieuwe ruimtelijke, sociale en economische ontwikkelingen, in het belang van alle betrokken burgers. Derhalve bepleiten wij:

- a. de totstandkoming van bestuurlijke en financieel autonome stads- en streekgewesten of agglomeratie-organen op basis van een wet op de gewesten, zo nodig ook over de provinciegrenzen heen;
 - b. het opnieuw bezien van de taken en de omvang van alle provincies.
2. De burgers dienen sterker dan voorheen te worden betrokken bij het bestuur op alle niveaus. Geen herindelingsplannen van gemeenten of provincies, geen gewestvorming mag tot stand komen zonder tijdige inspraak vooraf van de bevolking. De nieuwe organen behoren rechtstreeks te worden gekozen. Benoeming van de Commissaris der Koningin door de Kroon na overleg met Provinciale Staten. Benoeming van de burgemeester door de Kroon na overleg met de gemeenteraad en met Gedeputeerde Staten. Voor de burger moet een beroepsmogelijkheid worden geschapen tegen beschikkingen van lagere overheden.
 3. Het is gewenst de leeftijdsgrens voor het actief kiesrecht en de meerderjarigheid tot 18 jaar te verlagen. De leeftijd voor het passief kiesrecht dient te worden verlaagd tot 21 jaar.
 4. Bij een zo belangrijke zaak als een kabinetsformatie dient de grootst mogelijke openheid te worden betracht. Bij een politiek conflict waarbij voortzetting van een bepaalde regeringscombinatie niet meer mogelijk is, moeten nieuwe verkiezingen worden uitgeschreven.
 5. Ter verkorting en vereenvoudiging van het proces van politieke beeldsvorming dient in de Eerste Kamer de behandeling van begrotingshoofdstukken en van wetsontwerpen slechts op aanvraag van een bepaald aantal leden plaats te vinden.
 6. Een verdere verbetering van de personele en materiële toerusting van parlement en fracties dient tot stand te worden gebracht.
 7. Overheidsdocumenten behoren in beginsel openbaar te zijn. Een wettelijke regeling moet daarin voorzien.
 8. Bij kiesrechtsherziening dient het principe van de evenredige vertegenwoordiging te worden gehandhaafd.

XIII. BUITENLANDS BELEID EN ONTWIKKELINGSHULP

Het buitenlands beleid moet gericht zijn op het tot stand brengen van een rechtvaardig en veilig politiek wereldbestel. Het moet uitgaan van

de fundamentele gelijkwaardigheid van alle mensen ongeacht geloof, ras, maatschappelijke positie en overtuiging. Alle mensen en volkeren in de wereld worden steeds meer op elkaar aangewezen en van elkaar afhankelijk. Daarom moeten wij, waar mogelijk, in gemeenschapsverband met anderen werkzaam zijn.

1. **Verenigde Naties**

De Verenigde Naties vormen de belichaming van het streven om tot een werkelijk vreedzame en welvarende volkerengemeenschap te komen. Ook Nederland dient zich voortdurend in te spannen om de volkerenorganisatie te verbeteren en te versterken. Daartoe is weloverwogen, strategisch opgezette actie nodig, bij voorkeur in samenwerking met andere op dit punt gelijkgezinde landen, ongeacht de groep waartoe zij worden gerekend.

In de komende jaren dient deze actie in het bijzonder gericht te zijn op:

- a. drastische verbetering van de werkwijze van de Algemene Vergadering en van de commissies;
- b. bijeenkomsten van de Grote Vijf, inclusief de Chinese Volksrepubliek, onder auspiciën van de Verenigde Naties;
- c. versterking van de mogelijkheden tot beslechting van geschillen door aanvaarding door zoveel mogelijk landen van de verplichte rechtsmacht van het Internationale Hof en beschikbaarstelling van troepeneenheden voor VN-acties;
- d. instelling van nieuwe gezagsorganen op het gebied van de rechten van de mens, het leefmilieu, de exploitatie van de zeebodem en het ruimte-onderzoek;
- e. doeltreffende tegemoetkoming aan de wens naar universaliteit van de Verenigde Naties, o.a. door opnemng van de Chinese Volksrepubliek, de Bondsrepubliek Duitsland, de Duitse Democratische Republiek en levensvatbare nieuwe onafhankelijke staten, en onderzoek naar de mogelijkheid van geassocieerd lidmaatschap.

2. **Europa**

De Europese Gemeenschap moet worden uitgebreid en niet alleen sociaal-economisch, maar ook politiek sterker en meer democratisch

worden gemaakt. Gezien de verantwoordelijkheid en dus dienstbaarheid van Europa in wereldverband behoort meer openheid van de Gemeenschap te worden nagestreefd.

Vereist is onder meer het tot stand komen van een gemeenschappelijke Europese sociaal-economische, handelspolitieke, monetaire, regionale en buitenlandse politiek met versterking van de positie van de Europese Commissie en het - rechtstreeks te verkiezen - Europese Parlement.

3. **Ontwikkelingssamenwerking**

Nederland moet krachtig bijdragen tot een internationale ontwikkelingsstrategie waardoor de arme landen binnen afzienbare tijd op eigen benen kunnen staan. Dit dient te geschieden door handelspolitieke maatregelen, aanpassing van de eigen sociaal-economische structuur van de rijke landen en door een verdere verhoging van de financiële en technische ontwikkelingshulp van Nederland, met toenemende inschakeling van particuliere activiteiten zoals die van missie en zending.

Er dient te worden gestreefd naar een verdubbeling van het totaal beschikbare bedrag aan publieke middelen in de volgende kabinetsperiode, zodat in 1975 een totaal niveau van ongeveer 1750 miljoen gulden wordt bereikt.

4. **Veiligheidsbeleid en Oost-West-verhouding**

Het machts-evenwicht is grotendeels gefundeerd op de aanwezigheid van nucleaire wapens. Het is echter niet aanvaardbaar wanneer onze verdediging haar zwaartepunt vindt in het mogelijk gebruik van deze nucleaire wapens. Daarom dient te worden gewaakt tegen een voortgaande verlaging van de zogenaamde atoomdrempel. Tevens zal krachtig moeten worden gestreefd naar wederzijdse afschaffing van de nucleaire bewapening.

Zolang geen mondiaal veiligheidssysteem is geschapen, moeten wij een passend aandeel leveren voor een krachtige en hechte NAVO.

De NAVO moet meer en meer uitgroeien tot een instrument van crisisbeheersing en moet mede een bijdrage leveren voor betere Oost-West-verhoudingen door haar rol bij de totstandkoming van een goed voorbereide Europese veiligheidsconferentie, alsmede in het streven

om tot een wederzijdse beperking en afschaffing van de nucleaire bewapening te komen.

Een afzonderlijke Westeuropese kernmacht naast die van de Verenigde Staten dient te worden afgewezen, terwijl ernaar moet worden gestreefd de nationale Engelse en Franse kernmachten minstens te coördineren binnen de NAVO-strategie.

Nederland zal ook zelfstandig en in Europees verband initiatieven moeten ontwikkelen ter verbetering van de Oost-West-verhouding. De betrekkingen tussen Oost en West dienen niet alleen op politiek gebied maar ook op economisch, cultureel, wetenschappelijk en sportief gebied te worden verstevigd.

5. **Defensie**

- a. Het primaire doel van de defensie-inspanning is het voorkomen van oorlog en het beheersen van crises. Dit doel kan alleen worden nagestreefd binnen de kaders van Verenigde Naties en NAVO. De Nederlandse bijdrage aan de gemeenschappelijke verdediging in het verband van de NAVO dient te passen in de strategie van het aangepaste antwoord en moet derhalve met name voldoen aan hoge eisen van moreel, paraatheid, mobiliteit, uitrusting en geoefendheid.
- b. De defensie-inspanning dient mede dienstbaar te worden gemaakt aan de vervulling van vredestaken in het kader van de Verenigde Naties en aan de bestrijding van rampen in en buiten Nederland.
- c. Vooropstellend dat Nederland behoort te voldoen aan vrijwillig aanvaarde verplichtingen in bondgenootschappelijk verband, is het - mede gezien de internationaal-politieke, strategische en technische ontwikkelingen - noodzakelijk, dat de taakstelling van de Nederlandse defensie in bondgenootschappelijk verband en de voor de vervulling daarvan vereiste middelen en methoden aan een hernieuwd kritisch onderzoek worden onderworpen. Indien moet worden geconcludeerd, dat wijziging in taken en/of middelen noodzakelijk is, dan dient met kracht te worden gestreefd naar overeenstemming terzake in bondgenootschappelijk verband. Tevens dient een onafhankelijk onderzoek plaats te vinden naar de meest doelmatige structuur van de departementale organisatie

in ruime zin (horizontaal/verticaal).

Dit onderzoek dient bij voorkeur te geschieden door een gemengd civiel-militaire commissie. Het dient bouwstenen aan te dragen voor een nieuwe, zo spoedig mogelijk te publiceren defensienota.

- d. Verdere verbetering van leef- en werkklimaat in de krijgsmacht is noodzakelijk.

Mede door een zo groot mogelijke openheid bij de verschaffing van informatie dient te worden gestreefd naar een verder verbeterde presentatie van het beleid, die het Nederlandse volk en met name de dienstplichtigen overtuigt van de noodzaak van een defensie-inspanning die gericht is op het voorkomen van oorlog.

- e. Ten einde een continu en doeltreffend beleid te waarborgen dient bij de kabinetsformatie te worden gestreefd naar een duidelijke financieringsafspraken, zodat een eenmaal overeengekomen defensie-inspanning inderdaad in stand kan worden gehouden. Daartoe kan worden gedacht aan een koppeling van de defensieuitgaven aan een voor de gehele periode geldend gemiddeld percentage van het nationaal inkomen.

6. **Koninkrijk**

Indien Suriname en de Nederlandse Antillen vanuit het streven naar volkenrechtelijke onafhankelijkheid en economische zelfstandigheid een wijziging of beëindiging van het Statuut wensen, dient Nederland daaraan op constructieve wijze medewerking te verlenen.

Nederland dient ook zelfstandig initiatieven tot overleg daarover te ontwikkelen.

De Nederlandse bereidheid om bij te dragen aan de economische en maatschappelijke ontwikkeling van deze landen dient onverkort gehandhaafd te blijven.

XIV. FINANCIËEL BELEID

In dit program zijn diverse wensen opgesomd die veel geld kosten.

Zij vergen dan ook een sterkere groei van de overheidsbestedingen dan van de particuliere bestedingen.

Om die verhoudingsgewijs sterkere groei te bereiken is echter meer nodig dan een aantal belastingmaatregelen. Daarvoor is ook noodzakelijk, dat die belastingmaatregelen metterdaad in de samenleving worden aanvaard, d.w.z. dat zij geen aanleiding geven tot extra loonen prijsverhogingen. In dat geval zou immers op de hogere belastingdruk en de verdere groei van de overheidsbestedingen de prijs komen te staan van een scherpe loon- en prijs-spiraal.

Daarom is voor het „trekken“ van de genoemde programmapunten onontbeerlijk, dat door de overheid tijdig tevoren overeenstemming wordt bereikt met het georganiseerde bedrijfsleven over de beperkingen die men bij de groei van de voor consumptie beschikbare inkomens in de samenleving wil aanvaarden. Zonder een zekere rem op de groei van deze inkomens zal van een duidelijke uitbreiding van tal van openbare voorzieningen namelijk geen sprake kunnen zijn.

Meer in concreto staan wij het volgende financiële beleid voor:

1. Het begrotingsbeleid zal steeds mede dienstbaar moeten zijn aan een matiging van inflatoire spanningen, Inflatie - een aanhoudende druk op ons prijspeil - is immers een van de meest onbillijke vormen van inkomensherverdeling die er bestaat. Zij berooft de kleine zelfstandigen en „vergeten groepen“ van hun levensmogelijkheden en leidt tot onvoorziene dalingen in het reëel besteedbaar loon van werknemers.
2. Het toepassen van een stringente voortgangscntrole op de doelmatigheid van de overheidsuitgaven, met inschakeling van de Algemene Rekenkamer.
Ruimte voor de financiering van nieuwe taken dient mede te worden gevonden door scherpe en systematische afweging van nieuwe tegenover minder urgent wordende bestaande taken.
3. Voor zover de lasten van overheidsvoorzieningen verder in rekening worden gebracht aan hen die daarvan individueel profijt hebben, dient daarbij met de positie van de sociaal-zwakkeren rekening te worden gehouden.
4. De drie samenwerkende partijen achten het voor de uitvoering van dit program aanvaardbaar, dat de belastingdruk toeneemt met een half procent per jaar. Voor deze gewenste verdere verhoging van de belastingdruk komen achtereenvolgens in aanmerking:
 - a. het niet teruggeven van de zogenaamde reële progressie van de

- loon- en inkomstenbelasting (die echter gedeeltelijk moet worden benut voor een verdere optrekking van de belastingvrije voet);
- b. de middelen aangewezen in de paragraaf Inkomens- en vermogensverhoudingen, punt 2d (successierechten, belasting op vermogenswinsten);
 - c. een verhoging van de omzetbelasting, mede afgestemd op de in de EEG gewenste ontwikkeling (zo nodig gepaard met gerichte sociale compensaties voor de minst draagkrachtigen);
 - d. een gematigde verhoging van de vennootschapsbelasting.
5. Ten aanzien van de inflatoire meeropbrengsten van de loon- en inkomstenbelasting zal in de komende kabinetsperiode een regeling van kracht dienen te worden waarbij ervan wordt uitgegaan, dat deze meeropbrengsten regelmatig zullen worden gecorrigeerd. Bij die regeling dient echter:
- a. een zekere speelruimte te bestaan ten aanzien van de tijdstippen van deze correctie;
 - b. de mogelijkheid te worden opgehouden voor een met het oog op andere wezenlijke beleidsdoelstellingen niet of niet geheel realiseren van deze correctie; bij het nemen van de beslissing speelt een belangrijke rol, of met het georganiseerde bedrijfsleven overeenstemming kan worden bereikt over een - voor de groei van de openbare voorzieningen gewenste - verdergaande matiging in de ontwikkeling van de beschikbare inkomens.
6. De belastingformulieren dienen verder te worden vereenvoudigd. Ook zal de structuur van onze belastingheffing doorzichtiger moeten worden gemaakt.

XV. FINANCIËLE VERANTWOORDING

Het urgentieprogram gaat uit van een aanvaardbare stijging van de belastingdruk van een half procent per jaar. Door het niet uitkeren van de zgn. reële progressie van de loon- en inkomstenbelasting stijgt de belastingdruk reeds met circa 1/4 pct. In dit programma is dus 1/4 pct. drukverzwaring door toedoen van aanvullende belastingmaatregelen voorondersteld.

Deze verdere stijging van de belastingdruk houdt in, dat er naar

verhouding minder ruimte aanwezig zal zijn voor de verdere toeneming van de reëel besteedbare particuliere inkomens - zowel van loontrekkenden als van niet-loontrekkenden. Ruwweg kan worden gesteld, dat het urgentieprogram eerst dan op een gezonde manier - d.w.z. zonder de inflatie te versterken - door onze volkshuishouding zal kunnen worden verwerkt, wanneer de stijging van de reële beschikbare particuliere inkomens per hoofd van de bevolking beperkt blijft tot maximaal 2 pct. per jaar.

In dit geval komt jaarlijks circa f 700 miljoen vrij voor het verrichten van extra overheidsuitgaven, wat overeenkomt met een totaalbedrag van plusm. f 2.800 miljoen in 1975 *). Daarvan vergen ontwikkelingshulp en onderwijs (verkleining van klassen en werkende jongeren) de grootste bedragen: beide meer dan f 600 miljoen. Woningbouw, gerichte sociale maatregelen en bijstelling defensie-uitgaven zullen elk extra bedragen vergen die variëren tussen de 250 en 400 miljoen gulden. Voor het beleid ten aanzien van de regio en van de kleine zelfstandigen zullen extra bedragen nodig zijn die variëren tussen de 150 en 300 miljoen gulden. Bij dit programma is voorts verondersteld, dat extra uitgaven voor milieubeheer goeddeels zullen kunnen worden bekostigd uit de daarop gerichte speciale heffingen. Voorts zullen voor de financiering van de Wet op de Arbeidsongeschiktheid en de verdere optrekking van de AOW- en AWW-uitkeringen verschuivingen binnen het stelsel van sociale zekerheid nodig zijn (waaronder bevrozing dan wel beëindiging van de kinderbijslag voor het eerste kind met de daarbij behorende compensaties voor de minst draagkrachtigen), alsmede een zekere verdere premieverhoging.

*) Hierbij is aangenomen, dat het financieringstekort van het Rijk jaarlijks met tenminste f 100 miljoen zal moeten verminderen. Voorts is verondersteld, dat de zgn. autonome groei van de overheidsuitgaven kan worden bestreden uit de met het nationale inkomen proportionele toeneming van de overheidsinkomsten. Zou deze autonome groei hoger uitvallen, dan zal de financiering daarvan - indien deze niet kan geschieden door middel van een beperking van bestaande overheidstaken - eveneens uit de genoemde hogere belastingdruk moeten geschieden.

INHOUDSOPGAVE

blz.

I	Uitgangspunt en perspectief	1
II	Lichamelijke en geestelijke volksgezondheid - milieubeheer	2
III	Onderwijs en wetenschappen	5
IV	Sport, recreatie, cultuur, jeugd- en jongerenwerk	6
V	Bejaarden	7
VI	Ruimtelijke ordening, verkeer, vervoer en volkshuisvesting	8
VII	Algemeen-economisch beleid	9
VIII	Democratisering van de onderneming	11
IX	Zelfstandigenbeleid	12
X	Sociale zekerheid en dienstverlening	13
XI	Inkomens- en vermogensverhoudingen	14
XII	Bestuurlijke vernieuwing en democratisering	15
XIII	Buitenlands beleid en ontwikkelingshulp	16
XIV	Financieel beleid	20
XV	Financiële verantwoording	22

Dit program is vastgesteld op 12 december 1970.